

ESG TAMOYILLARINING KORPORATIV STRATEGIYALARGA TA'SIRI: O'ZBEKISTON SHAROITIDA TAHLIL

Saliyeva Zuhra Davronbek qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Kechki ta'lim va magistratura fakulteti

Telefon: +998943192411

Email: saliyevazuhra2@gmail.com

Annotatsiya. Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv tamoyillarini (ESG) korporativ strategiyaga qo'shilishi zamonaviy global iqtisodiyotda raqobatbardosh va tashqi ta'sirlarga chidamli bo'lishga intilayotgan aksiyadorlik jamiyatlarida ustuvor ahamiyatga ega. Ushbu maqolada samarali ESG integratsiyasiga qaratilgan korporativ strategiyani ishlab chiqishning asosiy bosqichlari va asoslari tasvirlangan. Maqolada ESG, uning tarkibiy qismlarining ahamiyati, shuningdek, integratsiya jarayonida kompaniyalar duch keladigan qiyinchiliklar va imkoniyatlar ko'rib chiqiladi va ESG strategiyalarining afzalliklari, muammolari, O'zbekistonda korxonalar bu jarayonga qanday moslashayotgani hamda SWOT tahlil orqali ularning imkoniyatlari ochib beriladi.

Ka'lit so'zlar: ESG tamoyillari, korporativ strategiya, integratsiyalash,

Kirish

Dunyo bo'ylab barqaror rivojlanish muhim tamoyilga aylanar ekan, ESG tamoyillari (Environmental, Social, Governance) korporativ strategiyalarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Xususan, iqlim o'zgarishi, ijtimoiy adolat va shaffof boshqaruv kabi mezonlar investorlar, mijozlar va davlatlar tomonidan tobora ko'proq talab qilinmoqda. O'zbekiston ham 2030-yilgacha mo'ljallangan Yashil iqtisodiyot strategiyasi va SDG (SDGs) maqsadlariga asoslanib, ESG tamoyillarini joriy etishga intilmoqda. Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ ijtimoiy ma'suliyatning ortishi va boshqaruvdagi ijobiy tomonga global siljish ESGni korporativ strategiyaning muhim jihatiga aylantirdi. Aksiyadorlik

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

jamiyatlari uchun ESGNI amalga oshirish nafaqat me'yoriy standartlarga rioya qilishni, balki biznes amaliyotini investorlar, iste'molchilar va boshqa manfaatdor tomonlarning o'sib borayotgan umidlariga muvofiqlashtirishni ham anglatadi. Yaxshi ishlab chiqilgan ESG strategiyasi kompaniyalarga xavflarni minimallashtirishga, ish faoliyatini optimallashtirishga va yangi investitsiya imkoniyatlaridan foydalanishga yordam beradi. Ushbu maqola aktsiyadorlik jamiyatlari uchun moslashtirilgan samarali ESG strategiyasini yaratish bo'yicha bosqichma-bosqich ko'rsatma beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

ESG tushunchasi ilk bor 2004-yilda BMT tashabbusi doirasida “Who Cares Wins” nomli hisobotda ilgari surilgan. Ushbu hisobotda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv omillarining ahamiyati e'tirof etilgan. 2006-yilda esa BMT “Mas'ul investitsiya tamoyillari” (PRI – Principles for Responsible Investment)ni joriy etgan bo'lib, ESG bu tamoyillar markazida joylashgan. Ular quyidagicha tariflanadi.

Environmental (Ekologiya)-kompaniya faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan ya'ni karbonat angidrid chiqindilari, suvdan foydalanish, energiya samaradorligi, qayta tiklanadigan energiya manbalari kabi mavzularga qaratilgan islohotlar.

Social (Ijtimoiy soha)- kompaniyaning xodimlar, yetkazib beruvchilar, mijozlar va jamoalar bilan munosabatlarni qanday boshqarishini, mehnat amaliyotini, xilma-xillik va inklyuzivlikni, jamoatchilikni jalb qilishni va inson huquqlarini o'rganadi.

Governance (Korporativ boshqaruv)-tarkibiga kompaniya boshqaruvining tuzilishi va amaliyoti, kengashning xilma-xilligi, ish haqi, axloqiy siyosat, qonuniy talablarga rioya qilish, shaffoflik kiradi.

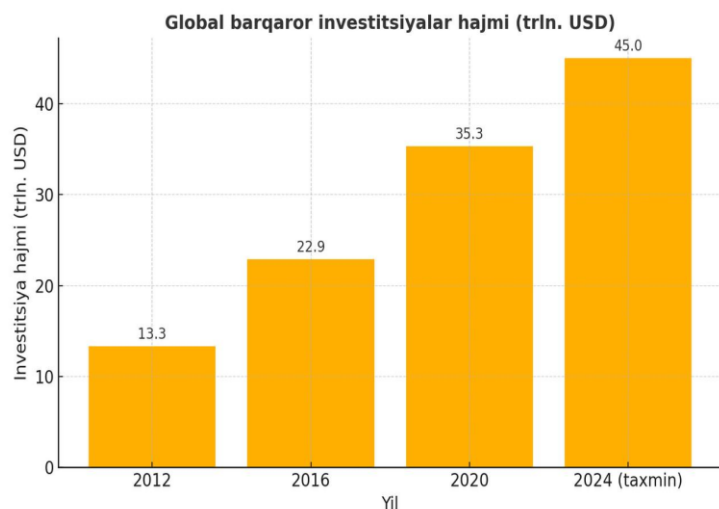
ESG mezonlari investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonida muhim omilga aylangan. Investorlar endilikda nafaqat moliyaviy samaradorlik, balki kompaniyalarning ekologik, ijtimoiy va boshqaruviy mas'uliyatini ham hisobga olmoqda. Aynan shu yondashuv “barqaror” va “ta'sirga yo'naltirilgan” investitsiyalar hajmining keskin o'sishiga sabab bo'lmoqda. ESG prinsiplariga amal qiluvchi kompaniyalar atrof-muhitga yetkazilishi mumkin bo'lgan zarar, qonunchilikdagi cheklovlar yoki obro'ga putur yetkazuvchi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

holatlarga nisbatan kamroq ta’sirchan deb hisoblanadi. Bu esa ularni investorlar uchun yanada jozibador variantga aylantiradi.

Quyidagi raqamlar global investitsiya muhiti ESG mezonlari asosida tubdan o‘zgarayotganini va bu tendensiya barqaror tus olayotganini ko‘rsatmoqda. (1-jadval)

1-jadval. Global barqaror investitsiyalar hajmi (AQSh dollari trillionda):

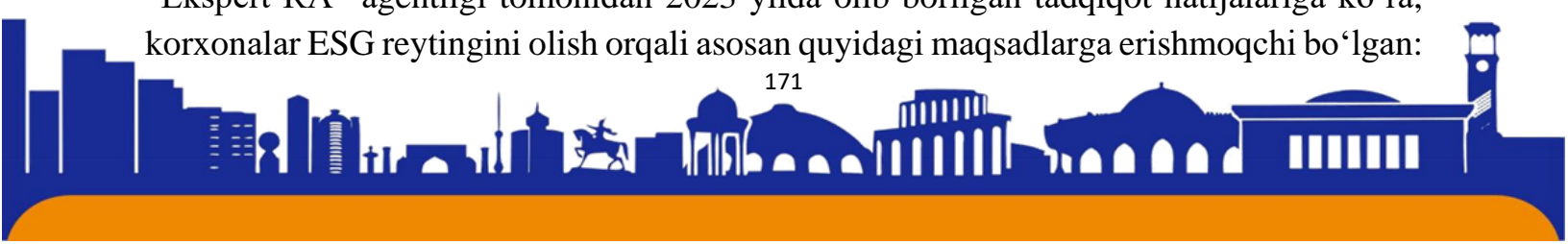
Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы).

Ilmiy maqola yozishda quyidagi usullardan foydalanilgan: tahlil, taqqoslash, tizimlashtirish va deduktiv metod.

Tahlillar va natijalar muhokamasi (Analysis/Анализ).

Kompaniyalarning ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) yondashuviga bo‘lgan qiziqishi so‘nggi yillarda sezilarli darajada oshdi. Buning asosiy sababi – jamiyatda ekologik va ijtimoiy muammolarning chuqur anglanayotgani va bu muammolarga nisbatan javobgarlik hissining ortib borishidir. ESG tamoyillarining amaliyotga tatbiq etilishi nafaqat kompaniyalarning ijtimoiy va ekologik ta’sirini kamaytiradi, balki ularning ichki va tashqi manfaatdor tomonlar bilan o‘zaro aloqalarini mustahkamlaydi. Bugungi kunda bu yondashuv nafaqat mijozlar va xodimlar, balki investorlar, hamkorlar va tartibga soluvchi organlar tomonidan ham katta qiziqish bilan qarshi olinmoqda.

“Ekspert RA” agentligi tomonidan 2023 yilda olib borilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, korxonalar ESG reytingini olish orqali asosan quyidagi maqsadlarga erishmoqchi bo‘lgan:

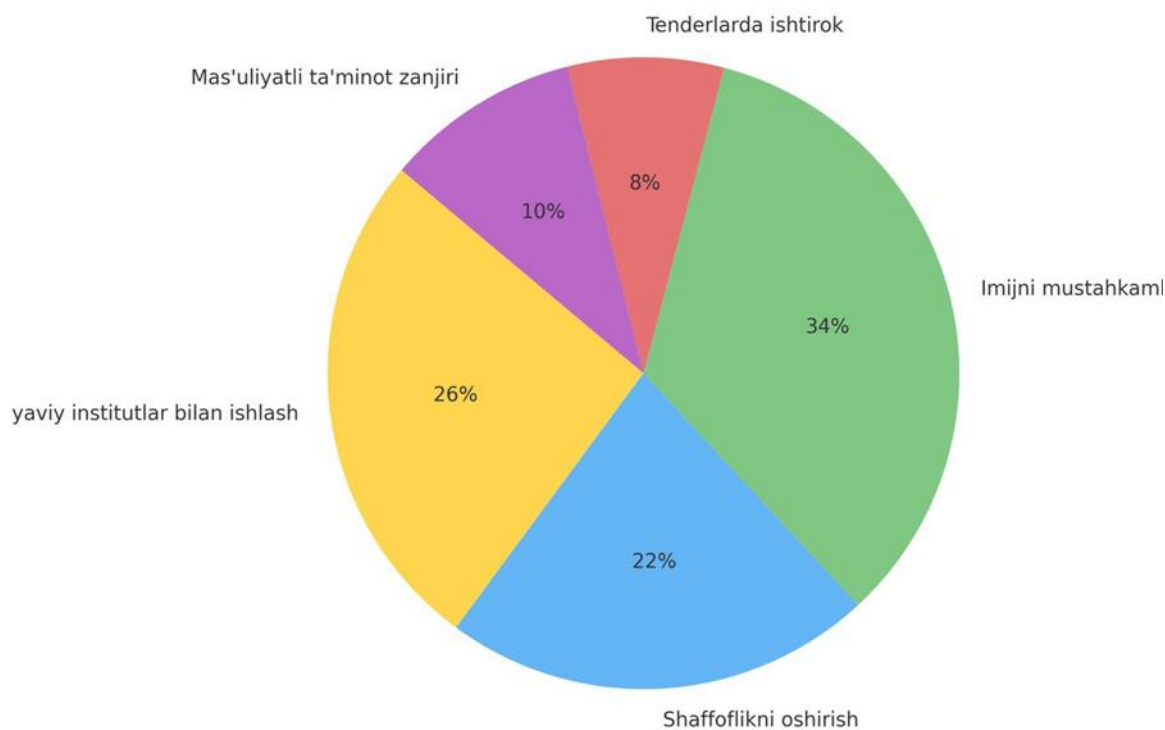

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

- korporativ obro‘ va imijni yaxshilash (34%);
- banklar hamda investorlar bilan samarali hamkorlik qilish (26%);
- faoliyatning ochiqligi va shaffofligini oshirish (22%);
- mas’uliyatli ta’minot zanjirlarini shakllantirish (10%);
- turli tenderlarda qatnashish imkoniyatlarini kengaytirish (8%)(1-rasm)

ESG reytinglarini olishdagi kompaniya maqsadlari

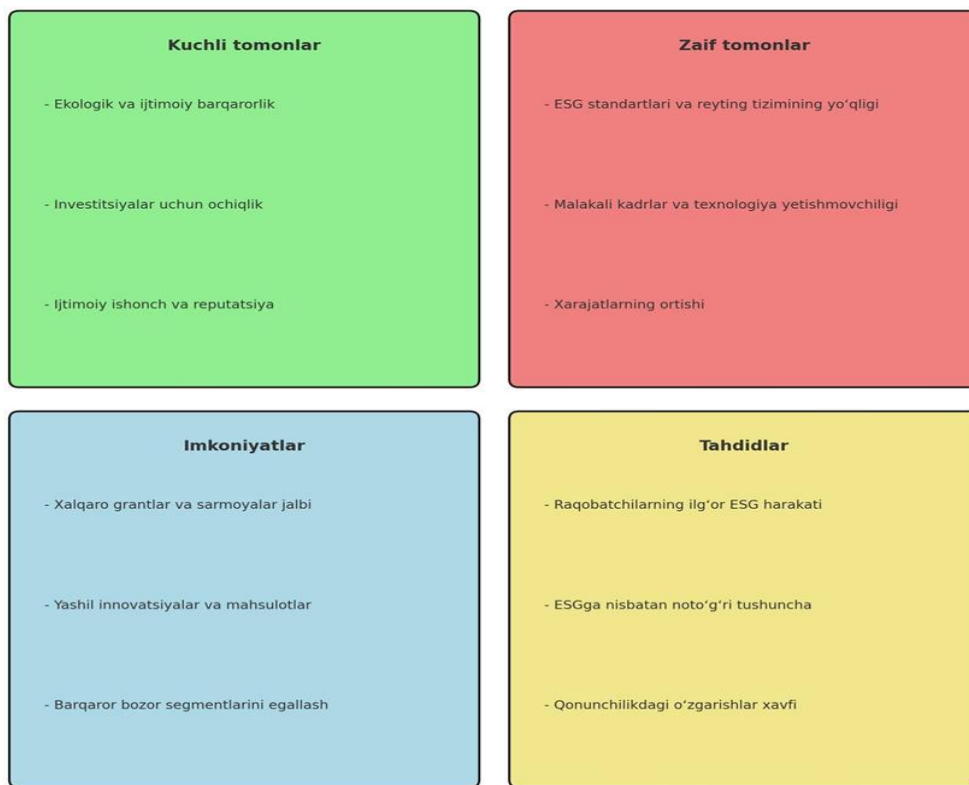
1-rasm

ESG tamoyillarini korporativ strategiyaga integratsiya qilish ko‘plab tashkilotlar uchun oson kechmaydi. Bu jarayon turli tashkiliy, moliyaviy va madaniy to‘siqlar bilan kechishi mumkin. Biroq, zamonaviy boshqaruv yondashuvlari va samarali mexanizmlarni qo‘llash orqali ushbu muammolarni bartaraf etish va kompaniyaning barqaror rivojlanishini ta’minlash mumkin. Shu nuqtai nazardan qaralganda, ESG transformatsiyasini boshlayotgan kompaniyalar eng avvalo o‘z strategik yo‘nalishlarini aniq belgilashi,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

maqsadlarini tushunarli shaklda shakllantirishi va bu tamoyillarni faoliyatining barcha bosqichlariga izchil tatbiq etishga tayyor bo‘lishlari zarur . ESG tamoyillarini korporativ strategiyaga qo‘shishda quyidagi SWOT tahlil asosida baholash mumkin(2-rasm):

ESG korporativ integratsiya strategiyasini ishlab chiqish muhim hisoblanadi. ESGning aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasiga qo‘shilishi tizimli yondashuvni talab qiladi. Eng muhim qadamlar quyida keltirilgan:

- 1-qadam: ESG ning joriy samaradorligini baholang va bo‘shliqlarni aniqlang
- Kompaniyaning amaldagi holati va faoliyatini baholash uchun ESG auditini o‘tkazish.
 - Xalqaro ESG standartlari (masalan, GRI standartlari, SASB asoslari) asosida kuchli, zaif va takomillashtirish yo‘nalishlarini aniqlash.
 - Manfaatdor tomonlarni (masalan, xodimlar, investorlar va mijozlar) kompaniyaning ESG harakatlariga oid taxminlari va tasavvurlarini tushunish uchun jalb qiling.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

2-qadam: ESG maqsadlari va asosiy ishlash ko'rsatkichlarini (KPI)aniqlang

-Har bir ESG komponenti uchun aniq, o'lchanadigan, erishish mumkin, tegishli va vaqt cheklangan (aqlli) maqsadlarni belgilang.

- Uglerodni kamaytirish, xodimlarni jalb qilish va boshqaruv amaliyoti kabi sohalarda taraqqiyotni kuzatish uchun asosiy ishlash ko'rsatkichlarini ishlab chiqish.

- ESG maqsadlarini kompaniyaning missiyasi va qarashlariga mos kelishini ta'minlash uchun kengroq korporativ maqsadlar bilan tekislang.

3-qadam: harakatlar rejasini ishlab chiqing va resurslarni taqsimlang

- Esgni birlashtirish uchun zarur bo'lgan muddatlar, mas'uliyat va resurslarni o'z ichiga olgan harakatlar rejasini ishlab chiqish.

- ESG tashabbuslarini amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash uchun zarur resurslarni, shu jumladan texnologiya, o'qitish va byudjetni taqdim etish.

4-qadam: ESG tashabbuslarini amalga oshirish va taraqqiyotni kuzatish

- Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish, xilma-xillik dasturlarini ishga tushirish va shaffof boshqaruv usullarini joriy etish kabi tashabbuslarni amalga oshirish.

- ESG imkoniyatlarini oshirish uchun texnologiyalardan foydalanish(masalan, emissiya monitoringi uchun sun'iy intellekt, shaffof hisobot uchun blockchain).

- Kompaniyaning ESG maqsadlariga erishish yo'lida bo'lishini ta'minlash uchun muntazam hisobot va ma'lumotlarni tahlil qilish orqali taraqqiyotni kuzatib boorish.

Xulosa va takliflar (Conclusions/Заключения).

Ushbu qiyinchiliklarni engish va ESGNING muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlash uchun aktsiyadorlik jamiyatlari:

1. Ilg'or texnologiyalardan foydalaning: monitoring, hisobot berish va shaffoflikni yaxshilash uchun sun'iy intellekt, narsalar Interneti va blockchain kabi ilg'or texnologiyalardan foydalaning.

2. O'zaro faoliyat funksional jamoalarni yarating: ESG harakatlarini muvofiqlashtirish va birlashtirishni ta'minlash uchun turli bo'limlar vakillaridan ESG ishchi guruhini tuzing.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

3. Manfaatdor tomonlarni erta jalb qiling: qo'llab-quvvatlash, ma'lumot to'plash va maqsadlar bo'yicha kelishish uchun manfaatdor tomonlarni ESG rejalashtirish jarayoniga jalb qiling.

5. Doimiy monitoring va moslashish: ishlash ma'lumotlari, manfaatdor tomonlarning mulohazalari va tartibga soluvchi o'zgarishlar asosida ESG strategiyasini muntazam ravishda ko'rib chiqing va moslashtiring.

ESGning aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasiga qo'shilishi uzoq muddatli muvaffaqiyat, xatarlarni boshqarish va jahon bozorida raqobatbardoshlik sari muhim qadamdir. Amaldagi amaliyotni baholash, maqsadlarni belgilash, texnologik echimlarni amalga oshirish va manfaatdor tomonlarni jalb qilishni o'z ichiga olgan tizimli yondashuvga rioya qilish orqali kompaniyalar barqaror biznes modelini yaratishi mumkin. ESGga global e'tibor oshgani sayin, ESG integratsiyasini birinchi o'ringa qo'yadigan kompaniyalar kapitalga kirishni yaxshilash, operatsion samaradorlikni oshirish va obro' qiymatini oshirishdan foyda ko'rishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar (References/Литературы)

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Expert RA. (2023). ESG transformatsiyasi va reyting olishdagi kompaniya motivlari. <https://raexpert.ru> (<https://raexpert.ru/>)
2. Global Sustainable Investment Alliance (GSIA). (2020). Global Sustainable Investment Review 2020. <https://www.gsi-alliance.org> (<https://www.gsi-alliance.org/>)
3. UNEP FI. (2019). Rethinking Impact to Finance the SDGs. United Nations Environment Programme Finance Initiative.
4. World Economic Forum. (2021). Measuring Stakeholder Capitalism: Towards Common Metrics and Consistent Reporting.
5. Khan, M., Serafeim, G., & Yoon, A. (2016). Corporate Sustainability: First Evidence on Materiality. *The Accounting Review*, 91(6)
6. Eccles, R.G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The Impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance. *Management Science*, 60(11),

